

RELIGIO.

KATHOLIKUS POLITIKO-EGYHÁZI ÉS IRODALMI LAP.

BUDA-PESTEN, JAN. 7. 1851.

3.

HARMADÉVI FOLYAM.

Megjelenik e' lap hetenkint háromszor : kedden , csütörtökön- és vasárnapon. Az előfizetési díj félvre postán 6; helyben 5 frt p. p. — Előfizethetni minden postahivatalnál, Pesten a' szerkesztőségénél (Zöldfa-utca, 319. sz.) és Hartleben K. A. könyvkereskedésében.

TARTALOM : Lehet-e a' nemkatholikusoknak más elvök a' szentírás' értelmezésében mint a' katolikusnak. — Az irgalmas barátok Magyarországon. — Nyílt levelezés. — Egyházi tudósítások. Politikai szemle. — Vegyesek.

Lehet-e a' nemkatholikusoknak
más elvök a' szentírás' értelmezésében mint
a' katolikusoknak.

Ha a' katolikus értelmezési elv olyasmit foglal magában, mit a' vizsgálódó ész egész terjedelmében nem csak helyesel, de sőt parancsol is: akkor elvben tőlünk nem különbözhetnek, hacsak a' józan észszel ellenkezni nem akarnak. Már pedig világosan megmutathatjuk, miszerint a' kath. elv nem csupán észszerű, hanem csak is egyedül helyeselhető az okfejtő ész által.

A' beszéd' értelmének az a' legkönnyebb nyitja, mellyen a' szóló maga nyilatkozott. Nincs pedig, a' ki tagadhatná, miszerint a' beszélő a' közbeszédmód által kívánja gondolatait közölni, tehát a' hallgatót is ugyanaz által eszméinek fölfogására vezetni; következésképp a' melly értelem a' beszédmóddal ellenkezik, mellyet a' szóló követett, az nem ennek az értelmének. Alkalmas volt-e az ejtett szó vagy mondat ép azon gondolat' kifejezésére, mellyet a' szentíró közölni akart : ez olyan kérdés, mellyre sem katolikus, sem nemkatolikus másképp nem felelhet, mint, hogy a' szóló azt alkalmasnak tartotta; különben akart volna ugyan értetni (mert azért beszélt), mégis szándékosan érthetlenné nyilatkozott volna, mit okos ember nem tesz. Némelyek szerint az írók, különösen a' próféták, néha maguk sem értették mondataikat. Ha ez igaz, és a' mondatok' közvetlen értelmére vonatkozik, úgy olyan szövegeknél nincs semmi mód az író' értelmét kifejteni; mert senki sem bírja az írónak azt az eszméjét eltalálni, mellyet ő nem gondolt, 's szavakba nem foglalt. Mi azonban nem képzelhetjük azt, hogy a' látnok saját szavaival semmi gondolatot össze nem kapcsolt volna; ha pedig gondolt valamit, bizonyára a' szavakat is hozzá szabta; különben olyan ihletést kellene feltennünk, melly által a' próféta' nyelve ellenkezett volna elméjével,

ELSŐ FÉLÉV.

e' megzavarás pedig a' látnoki megbízásnak gunyja volna. *) Ennélfogva nincs olly szöveg, mellyben a' használt beszédmód az író' gondolatát kifejezni képes nem volna. Mivel tehát az író a' bevett beszédmód által kívánt értetni, és a' mondottak szerint rendesen meg is értethetett : következik, miszerint legegyszerűbb és legáltalánosabb kulcs az író' gondolataihoz a' közbeszédmód. Igen, csak minden körülményei az értelmezendő beszédnek teljesen meg legyenek határozva; mert a' beszédmód azok szerint változik; e' tárgyról, ezen beszéd-folyamban, -e' czélbói, ezen hallgatók előtt másképp használom a' szavakat, mint ugyanazokat más contextusban, más tanban, szó-

*) Mind azon szent mondatok, mellyekből némely tudósok be akarják bizonyítani, miszerint a' próféták néha maguk sem értették volt, a' mit beszéltek, vagy másról szólnak, vagy csak annyit mondanak, hogy látnoki küldetésök egykor a' jövőndölés' teljesedéséből egészen nyilvános lesz az utódok előtt; vagy végre, hogy a' látnokok 's kortársaik nem értették a' képlet' jelentését 's a' létesülés' részleteit. Ez pedig mind mást tesz, mint hogy szavaik' értelmét nem fogták fel. Tudnillik különbség van a' szöveg' betüértelme, és a' tárgy' története között. Legyen, hogy ez utóbbiból azt eleve nem tudták, mi a' betüértelme kifejezve nem volt, de hogy a' szavakkal kifejezett betüértelme nem tudták volna, azt el nem hihetjük. Daniel 12, 5—9 nem érté az idő-meghatározást, mellyet a' látott férfiuól hallott : ám itt is történeti adat volt érthetlenné, mellyet bővebben kifejezni a' jövőndölés' titka nem engedé, sajátlag tehát az alkalmazás, a' dolog' concretuma volt homályos. Valamint például Farao el tudta mondani álmának betüértelmét, de nem értette a' kövér és sovány tehenek' jelképét : úgy megengedjük, mikép Isaiás próféta sem idejét sem nevét nem tudta azon szűznek, kitől születendőnek hirdette a' Megváltót 7, 14.; vagy nem tudta az üldözők' neveit, a' kinszás' nekeit, a' szenvedés' helyét, idejét 'stb. midőn 52, 13.—53, 1—12. Krisztus' kinszenvedését jövőndölte : de azért egészen érthetlenné voltak-e e-lötte, az ihletett látnok előtt, saját szavai?

val más körülményekben. Ha tehát a beszédmodot mindenütt teljesen meghatározhatnók: akkor az író gondolatát is mindig feltalálhatók; mert a meghatározott beszédmod épen maga a szavakba öltöztetett gondolat, mely se jobbra, se balra más gondolatnak helyt nem ad. E' szerint az értelmezőnek feladata: a' beszédnek minden körülményeit, ha lehet, meghatározni, és az értelmezéstan arra való, hogy a' körülmények kiismerésében utmutatást adjon. Bele értünk pedig mindent, mitől a' beszéd értelme függ, mert az csakugyan mind a' körülményekhez tartozik, legyenek azok külsők, vagy belsők; mindannyi e' négy főkérdésbe könnyen összefoglalható: ki beszél, mit, hogyan, és kinek? Az első kérdés ismerni kívánja a' szólót minden viszonyaiban, hazáját, korát, polgári vagy egyházi állását, mivelttségét, célját, melyet irata által elérni kívánt stb., szóval mind azt, mit externa et interna conditio alatt értünk. A' második vizsgálja, mi tárgyalatik, tekintve egész terjedelmében (contextus), és összehasonlítva a' párhuzamban álló tárgyakkal (*παράλληλα, ἀνάλογα, ἐναντιοφάνα*). A' harmadik a' nyelv és előadás' minőségét (usus loquendi, tropi, allegoriae, parabola, symbola, mythi etc). A' negyedik az első hallgatók vagy olvasók' szellemi és polgári körülményeit, 's mennyire alkalmazá magát a' szóló ezekhez (accomodatio). A' ki tehát e' négy kérdésre ily körülményesen meg tud felelni, arról kétség sincs, hogy az író' értelmét kitalálta. Ez az értelem sem több sem kevesebb bizonyossággal nem bír, mint a' milly bizonyossággal megfejtethők ama' kérdések. Ha a' felelet csak valószínű 's ki nem elégitő: akkor az értelmezés' hitelessége is bizonytalan. 'S most mit vesz észre a' tisztelt olvasó? Világos, hogy az egész értelmezés' munkája nem más, mint történeti eljárás, tudnillik ama' négy kérdésnek historiai megfejtése tanuk által. Tény az mind, a' mi bennök foglaltatik, tényeket pedig megbizonyítani csak történeti adatok által lehet. Maga a' szavaknak szótári jelentése is csak a' nyelv szokás' adatain, az írók' példáin alapul, 's az egész okoskodás ebben központosul: a' kétes szó más helyeken így meg így használtatott (factum): kérdés, mellyik értelem egyez a' beszéd' többi körülményeivel. Már hogy ama' számos körülmények közt, mellyeket az értelmezőnek ismerni kell, némelyekre az adatokat maga a' szerző adja: ez az értelmezés' historiai természetén nem változtat semmit, csak annyit tesz, miszerint az író maga is tanuja a' beszéd' többrendű körülményeinek; miokból az értelmezőnek nagyon természetesen az író' tanuságát főleg számba kell venni, 's azután, hol az elégtelen, más tanukat keresni.*²⁾ De

*²⁾ A' hermenevták, bár mennyire különböznek egymástól a' rendszerben, vagy az elvek' alkalmazá-

hiszen az értelmezés' historiai természete tisztán áll már az értelmezés' fogalmában, t. i. azt keresi az értelmező, mit gondolt légyen az író, midőn ezt vagy azt írta volt, mi nem más, mint egy ténynek kutatása, mellyre első tanu az író, azután mindazok, kik a' leírt szavak' igaz értelméről hiteles tudomással bírnak. Ugyanis a' szólónak írott nyilatkozata az olvasók előtt, főleg a' századokkal későbbi, más nyelven, más körülmények között nevelkedett olvasók előtt, nem áll mindig olly teljes határozottságban, mint az író elméjében. Talán a' szavak többre vagy kevesebbre is terjedhetnek, mint őket a' szerző vette, talán el van valami hallgatva, mit a' szóló hozzá gondolt, de ki nem fejezett, stb. Ekkor tehát az a' tanuskodás, mellyet az író tesz közlött gondolatáról, noha az író' fölfogása szerint alkalmas és elegendő vala, az olvasót mégis némi bizonytalanságban hagyja. És ezt a' bizonytalanságot sokszor eloszthatják más tanuk, kik előtt az érthetőség egyéb tényezői bizonyosan tudva vannak.*³⁾ Mert a' kik ismerik az írónak egész

sában, mégis az értelmezés' történeti természetét egyáltalában megismerik; például csak a' következő nyilatkozatokat hozzuk fel: Ránolder Herm. bibl. p. 33.: „In sensu plene eruendo omnia auctoris, primorum lectorum, aetatis cet. adjuncta historica in censum vocanda sunt, sed aliquin ipse quoque sensus sermone expressus res facti est pariter ac usus loquendi, utpote aeque in facto positus, ceu quid historici investigandus est.“ Patritius Ferencz, romai jezuita tanár, 1844-ben kiadott e' című munkájában: „De interpretatione scripturarum sacrarum“ egészen magáévá teszi Jahnak ide tartozó nyilatkozatát. „Altera, úgy mond, regula ea est, quam ex Jahni Enchiridio transcribere non piget. Ut sensus penitus perspicatur, necessarium quoque est, ut omnia — authoris adjuncta historica seu circumstantiae conferantur, uti quis et qualis sit libri author, an rudis vel eruditus, an more suae aetatis philosophus ut Ecclesiastes, vel an theologus ut Paulus, unde oriundus, ubi adoleverit, in qua regione, in quo loco, et quibus lectoribus scripserit, quo sermone et stilo utatur, quo ingenio praeditus fuerit, qua aetate vixerit, et qualis fuerit illa aetate et in illa regione reipublicae et religionis conditio.“ Sőt már aranyzáju sz. János ezekkel összehangzólag nyilatkozott, kinek szavai egyszersmind mutatják, milly jól értették a' szent atyák a' hermeneutikai szabályokat: „Non enim, úgy mond, hunc locum tantum executiemus, sed et contextus omnem seriem, et pro quibus dicta sint illa, a quo, ad quem, quam ob causam, quando et quomodo (Hom. in in verba Jerem. Non est in homine via ejus).“

*³⁾ Nincs-e péld. Demosthenes' akármely beszédjének egész históriája, mellynek ismerete nélkül jól nem értethetik? Vagy sz. Lukács nem alkalmas tanu-e, midőn az apost. cselekedeteiben ollyan adatokat nyújt, mellyek sz. Pál leveleinek érthetősére lényeges befolyásuk?

szellemét és beszédmódját, látják életét, vele folyvást vagy soká társalognak, az általa megírt tárgyakról többszöri nyilatkozatait hallják: bizonyára vagy egyenesen meghatározhatják az igaz értelmet, vagy legalább arról tehetnek tanuságot, mi egyez az ő gondolkodásával, 's mi nem. Legyen teszem az iratban valami kétértelmű kitétel, ha az egyik értelem ellenkezik az írónak jól ismert jellemével, vagy hitével: valóban nevetséges, hogy ne mondjam gonosz értelmező volna az, ki ama' történeti ismeret' rovására a' pusztá szavak' száraz jelentését követné; az annyi volna, mint ha a' keresztény írónak *) efféle közmondatu kifejezéseért: si diis placet, pogány hit tulajdoníttatnék, nem ügyelve arra, mit tanusítanak róla a' történeti adatok, 's kortársak.

Midőn tehát mi katolikusok azt sürgetjük: magyarázd a' szentírást történetyszerűleg, azaz: fejtse ki az értelmét mind a' közbeszédmód által nyilatkozott írónak, mind, a' hol szükséges, egyéb alkalmas tanuknak adataiból, 's azt másokkal helyesen közöld: lehetetlen a' nem katolikusoknak ezen elv ellen kifogást tenni, ha csakugyan megismerik azt, miszerint a' történeti tárgyakat tanuk által kell és lehet egyedül megbizonyítani. Ugy kívánja azt a' dolog' természete; 's ők maguk is, ha péld. Ciceronak Atticushez vagy Sulpiciushoz írt levelét értelmezni akarják, a' homályos czélzásokban szorgosan figyelnek ezen barátainak vagy megelőzött vagy következtetett nyilatkozataira, melyekből néha egyedül érthetők a' közölt gondolatok. És mennyit nem rejtett az élő baráti kebel magában, az írott szavak' könnyebb felfogásához valót, mit az utódok nélkülöznek, hahogy sehol fel nem jegyeztetett. Csak azt kívánjuk tehát a' nemkatolikusoktól, hogy a' szentírás' értelmezésében is hallgassák ki az illetékes tanukat, a' mesterek' tanítványait, 's barátait. Ezek pedig nem mások, mint az ő keresztény egyháznak tanító kara, ama' férfiak, kik vagy közvetlenül, vagy közvetve az apostolok' értelmét felfogták, és sérthetetlen hagyományul megőrizték. (Vége köv.)

Márkfi S.

Az irgalmas barátok Magyarországon.

† Jel alatt felfogott 's ezen lap' mult f. é. 74. számában beiktatott cikkében az író egy hosszas, kiméletlenségekkel telt erkölcsi tanítást tart a' magyar-

*) Például Rosenmüller Györgynek, ki sz. Jeromosról így ítélt: „Ex hactenus dictis satis, ut opinor, apparet, sanctum (si diis placet) Hieronymum cum omni sua eruditione hebraica, graeca, latina, geographica etc. fuisse monachorum superstitiosissimum, omnis verae eruditionis theologiae expertem“ (Hist. interpr. II. ss. P. III. Lips. 1807. p. 393).

országi irgalmas barátok' szerzetének. Czikkíró mérészen megtámadja a' magyarországi irgalmas szerzetet. Ha szükség lenne azt védelmezni, nem hoznék fel más adatot mint azon jegyzéket, mely évenként ugyanazon szerzet által ápoltság és gyógyított betegek' száma felett készítették. Már abból is lehetne jótékonyságát, az emberiség iránti áldozatkészségét és hasznosságát eléggé láthatni. De ugy hiszem nincsen e' honban, ki meg nem lenne győződve e' szerzet' érdemeiről. Ezt adatok, számok bizonyítják, melyeket eltagadni, de még kétségbevonni sem lehet.

Vagy azért támadta meg, és kívánja e' nagy szükségű szerzetet hazánkban eltöröltetni, mert vannak egyes tagjai, kik hibásak vagy vétkesek? Azért mivel némelyek elhagyák a' szerzetet? Ha ebből kellene is ítélni az egyházi testületek felett, még sem lehetne elmondani Catóval: „ceterum delendam 'sth'“; mert mutasson czikkíró az egyház' kebeléből egyeletet, vagy testületet, melynek hibás tagjai ne találkoznának. Nem találtunk-e a' clerus' részéről is példákra, miszerint többen elhagyták az egyház' kebelét, és idegen vallásra, 's házasságra tértek át? Nincsenek-e erre számos esetek?

Igen rosszul magyarázza és alkalmazza tehát czikkíró a' szőlőgazda' példáját. Az igaz, hogy, mint czikkíró mondja, a' tökét, ha fanyar gyümölcsöt terem, el kell vágni. De az irgalmas rend' egyes tagjai csak a' töké' gyümölcsének egyes szemeit képezhetik. Már pedig ha a' szőlőfürtben egyes rothadt szemek találkoznak, ezeket kell elvetni, és nem a' fürtöt vagy a' tökét. És így ha egy testület' egyes tagjai hibásak, ezektől kell azt megmenteni, 's nem az egésztestet eltörölni.

Midőn azt kívánja czikkíró: „Aut sint, 'stb. történeti járatlanságot, vagy elfogultságot mutat. Mert az egyház' törvényei nem mentek-e időszakonként számos változásokon keresztül? Nem azért tartatnak-e folyvást egyházi tanácskozások és zsinatok? Különösen az egyházi fegyelem nem reformáltatik-e folytonosan? és azért nem lehet az egyházzal 's annak egyes testületeiről — természetesen a' lényegeseiket ide nem nem értve — azt mondani: „aut sint ut sunt, aut non sint.“

De az irgalmas rend' életében sem igen jártas a' czikkíró. Mert akkor, midőn a' kitérő tagoknál csalást emleget, emlékeznie kellett volna, mikép azoknak nagyobb része saját rokonaik által segítették a' tanulás' ideje alatt; azok pedig, kiknek rokonaik vagy nem voltak vagy tehetetlenek, kénytelenek voltak magokat adóssággal terhelni, és az asztalért és lakásért egész képeztetésük' ideje alatt köteleztettek a' szerzet' hivatásához tartozó szolgálattételekre. *)

*) Mindez koránsem mentség sem alap arra nézve, hogy valaki az irgalmas rendi fraterek közül, pri-